

## УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ НАДІЙНІСТЮ БАНКУ: КОНЦЕПЦІЯ, МЕХАНІЗМ, КОНТРОЛЬНІ ПАРАМЕТРИ

Визначено суттєві характеристики фінансової надійності банку та чинники впливу на неї. Виділено основні складові концепції управління фінансовою надійністю банку: управління ресурсною базою, активами, ліквідністю, дохідністю і ризиками банку. Наведено авторське бачення щодо механізму управління ресурсною базою банку. Запропоновано підхід до організації оптимального управління активами банку. Обґрунтовано систему контрольних параметрів управління фінансовою надійністю банку для формування інформаційної бази прийняття рішень. Особлива увага приділяється аналітичному інструментарію управління фінансовою надійністю банку.

**Ключові слова:** банк, фінансова надійність, управління, концепція, механізм, аналіз, контрольні параметри.

**Постановка проблеми.** У сучасних умовах невизначеності потреба в прозорому, надійному і багатогалузевому банківському бізнесі вимагає створення умов забезпечення фінансової надійності в банківській системі. Розвиток відносин банку з клієнтами з приводу формування вимог і зобов'язань не підкріплений здатністю банків забезпечувати фінансову надійність. Про це свідчить зрушення банківського портфеля, зростання резервів на випадок неповернення позик, зниження доступності банківських продуктів. Потреба в забезпеченні фінансової надійності в банківському секторі економіки обумовлена також зростанням взаємодії банків з іншими фінансовими посередниками, появою нових напрямів банківської діяльності, впровадженням міжнародних стандартів якості банківських продуктів. Фінансова надійність банків сприятиме зниженню невизначеності, мінімізації ризиків і створенню сприятливого середовища на банківському ринку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У вітчизняній і зарубіжній літературі проблематика фінансової надійності, стійкості та стабільності банків зводиться в основному до розгляду їх якісних характеристик, кількісних показників і різноманітних методик оцінки. Окремі аспекти аналізу та оцінки надійності банків розглядалися в працях вітчизняних вчених, серед яких: О. Бліндюк, В. М. Коваль, О. В. Корнієнко, Л.П. Матійчук, О. В. Меренкова, О. Я. Мищишин, В. Науменко, О. В. Пошивалова, Б. В. Самородов [1-5]. Питання

проведення рейтингової оцінки надійності банків досліджували такі вітчизняні вчені як О. С. Доценко, Г. Карчева, Е. С. Кузьменко, Р. В. Михайлюк, А. С. Незнамова, Ю. В. Пасічник, Н. П. Сікорська. Проте питання забезпечення фінансової надійності банків в контексті розвитку банківського сектора економіки належного вивчення, як у вітчизняних, так і зарубіжних дослідженнях не отримали. Відсутні роботи, які розкривали б зміст і специфіку чинників, що визначають фінансову надійність банків в різних умовах функціонування банківської системи. Забезпечення фінансової надійності в банківській системі доки не підкріплене і практичними розробками. Аналіз сучасних тенденцій в банківському секторі країни дозволяє зробити висновок, що у вітчизняній банківській практиці відсутній комплексний підхід до формування ефективної системи управління фінансовими потоками банку. Потрібна розробка її концептуальних основ, які дозволять банку бути не лише рентабельним, але і забезпечать його фінансову надійність.

**Метою статті** є розкриття пріоритетних аспектів концептуальних основ системи управління фінансовою надійністю банку та її контрольних параметрів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** На відміну від проблеми надійності інших господарюючих суб'єктів проблема надійності банків має свої особливості, які проявляються в джерелах формування фінансових ресурсів, структурі активів, оцінці результатів діяльності. Ці особливості визначаються місцем банків в





громадському розподілі праці. Поняття надійності в сучасній банківській системі значною мірою є інтуїтивним, загальноприйняте трактування сутності, витоків виникнення і ролі фінансової надійності банку в розвитку відносин на банківському ринку відсутнє. Надійність систем спочатку розглядалася в технічних науках, де накопичений багатий досвід оцінки надійності. Під надійністю банку розуміється вірогідність досягнення поставлених цілей, безперервно і в повному обсязі здійснення усього спектру операцій відповідно до отриманих ліцензій і строго у рамках дотримання регулятивних вимог, незалежно від будь-яких чинників внутрішнього і зовнішнього середовища.

З точки зору концепції фінансових відносин фінансова надійність в банківській системі - це сукупність передбачуваних взаємовідносин між банком і його клієнтами, заснованих на вигідності угод як для банку, так і його клієнтів. Фінансова надійність передбачає формування упевненості клієнтів в неухильному виконанні банком взятих на собі зобов'язань без затримок і при будь-якій ситуації на ринку. Це сприяє розвитку їх поновлюваних фінансових відносин. В той же час, надійність визначається не лише формальною ліквідністю, але і багато в чому суб'єктивними чинниками, зокрема, наявністю власної матеріальної бази, точністю дотримання банківського законодавства, стабільністю роботи кореспондентських рахунків.

Недостатня фінансова надійність стримує розвиток фінансових відносин банку з клієнтами, обумовлює додаткові витрати, як для банку, так і для його клієнтів. І навпаки, зростання фінансової надійності, стимулює зниження цих витрат, формує бажання потенційних клієнтів встановлювати і поновлювати фінансові відносини з банком. Ступінь фінансової надійності банку визначається рівнем різних відносин в банківській сфері: а) депонента і зберігача; б) кредитора і позичальника; в) принципала і агента; г) комісіонера і комітента; д) зберігача та інвестора; е) банків з іншими фінансовими посередниками; ж) банка і держави.

Основними характеристиками фінансової надійності банку є:

- міцність і безпека, тобто стійкість фінансового стану банку в поточному періоді;
- певна постійність існування банку на ринку, тобто збереження фінансової стійкості в довгостроковому періоді;
- довіра з боку контрагентів, упевненість клієнтів банку в його фінансовій стійкості, тобто наявність репутації "надійного банку".

Кожен з критеріїв надійності банків визначається складною системою чинників. Джерелом безпеки банку є достатній капітал, який дозволяє йому і в ситуації кризи продовжувати операції і залишатися платоспроможним. Рівень і якісний стан капіталу банку багато в чому залежить від величини прибутку, яка безпосередньо визначає функціонування банку протягом довгого періоду, забезпечуючи відтворення банківської діяльності (розширення обсягів і якості послуг, що надаються). Зберігати стабільність банку також дозволяє ліквідність, що полягає в його здатності забезпечити своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасивах. Ефективність роботи банку і, отже, тривалість його діяльності багато в чому визначає якість активів. Репутація, що дозволяє банку успішно функціонувати на постійній основі, може скластися лише за наявності у банку стратегії надійної поведінки, що припускає чіткий курс і адекватну модель дій для управління кожною складовою банку. Якість банківського менеджменту представляється найбільш значущим чинником внутрішньої стійкості банку. Якість менеджменту визначається якістю планування, управління активами і пасивами, управління капітальною стійкістю, управління організаційною структурою банку та управління персоналом.

Звідси, оцінка фінансової надійності банку здійснюється за такими напрямками:

1. аналіз достатності та адекватності капіталу, тобто капітальної стійкості як умови міцності банку;
2. аналіз структури, якості та вартості активів, що визначає ефективність роботи банку;

3. аналіз прибутковості та рентабельності банківської діяльності, як необхідної умови орієнтації банку на довгостроковий період існування;

4. аналіз ліквідності, як однієї з умов постійності банку,

5. аналіз якості управління банком, що визначає дієвість і взаємозв'язок усіх перерахованих елементів стану банківської діяльності.

В системі управління фінансовою надійністю банку повинні бути враховані усі можливі її взаємозв'язки, як зовнішні, так і внутрішні, в динаміці. Тому на цю систему впливає безліч різних чинників. В якості зовнішніх чинників впливу на фінансову надійність банку можна виділити:

- стан фінансового ринку (динаміка процентних ставок, стан банківської системи, рівень конкуренції банківських послуг, міра розвитку платіжної системи, міра взаємної довіри учасників на ринку (МБК), система страхування вкладів, пропозиції грошової маси, політика Національного банку, законодавча база, механізм реалізації законодавчих актів, грошова емісія, рівень інфляції, вартість обслуговування державного боргу, рівень інфляційних очікувань);

- стан світової фінансової системи;

- стан національної економіки (стабільність, рівень розвитку виробництва, конкурентоспроможність товаровиробників, платоспроможність підприємств, можливості міжгалузевого переливання капіталу, інвестиційний клімат, сальдо платіжного балансу країни);

- соціально-політична ситуація;

- форс-мажорні обставини.

До позитивних чинників фінансової надійності банку відносяться: створення системи страхування вкладів, зростання прозорості банківського бізнесу і його інформаційної відкритості, створення позитивного іміджу і ділової репутації банку, високий рейтинг, лідерство на банківському ринку, участь в роботі органів, що приймають рішення, зростання затребуваності банківських продуктів, стандарти якості, розвиток персональних відносин з клієнтами, підвищення професійного рівня співробітників банку, сприятливий стан

банківського середовища. Негативну динаміку рівня фінансової надійності банку обумовлюють такі внутрішні чинники як низька культура обслуговування, асортимент продуктів не відповідний вимогам клієнтів, черга обслуговування. В сучасних умовах більше можливостей вижити мають ті банки, які завдяки своєму, вже створеному потенціалу, можуть пом'якшити дію негативних чинників і зазнати мінімальних втрат в існуючому середовищі.

Методологічною основою управління фінансовою надійністю банку є наступні принципи: орієнтація на результат, зосередження уваги на задоволенні потреб клієнтів, лідерство керівництва і постійність цілей, залученість персоналу, постійне поліпшення та інновації, взаємовигідне партнерство, корпоративна соціальна відповідальність, пошук і встановлення нових способів і форм співпраці з міжнародними і вітчизняними фінансовими інститутами і організаціями.

Система управління фінансовою надійністю банку підпорядковується основній стратегічній меті його діяльності – відтворення вартості. Ця система повинна включати оцінку ефективності використання фінансових ресурсів банком для цілей максимізації вартості та враховувати необхідність задоволення очікувань усіх зацікавлених сторін.

Концепція управління фінансовою надійністю банку охоплює підсистеми управління ресурсною базою (капіталом), активами, ліквідністю, дохідністю і ризиками банку (рис. 1).

Ресурсна база банку є базовою платформою початку здійснення його діяльності як кредитного інституту і визначає її обсяг і напрями. В той же час, ресурсна база є результатом господарської діяльності банку, що залежить від обсягу і напрямку активних операцій, кредитної політики, активності банку на фінансових ринках і його рейтингу. Управління ресурсною базою банку - це сукупність прийомів і методів цілеспрямованої дії на фінансові ресурси з метою досягнення надійності, стабільності, рентабельності діяльності банку, а також його ліквідності. Об'єктом управління є потоки грошових коштів клієнтури





банку і його власних коштів, суб'єктом - фінансові служби банку. Процес управління здійснюється за допомогою фінансових відносин - грошових відносин з приводу формування грошових і прирівняних до

них фондів в процесі розподілу і перерозподілу виробленого продукту. Механізм управління фінансовими ресурсами банку представлений на рис. 2.

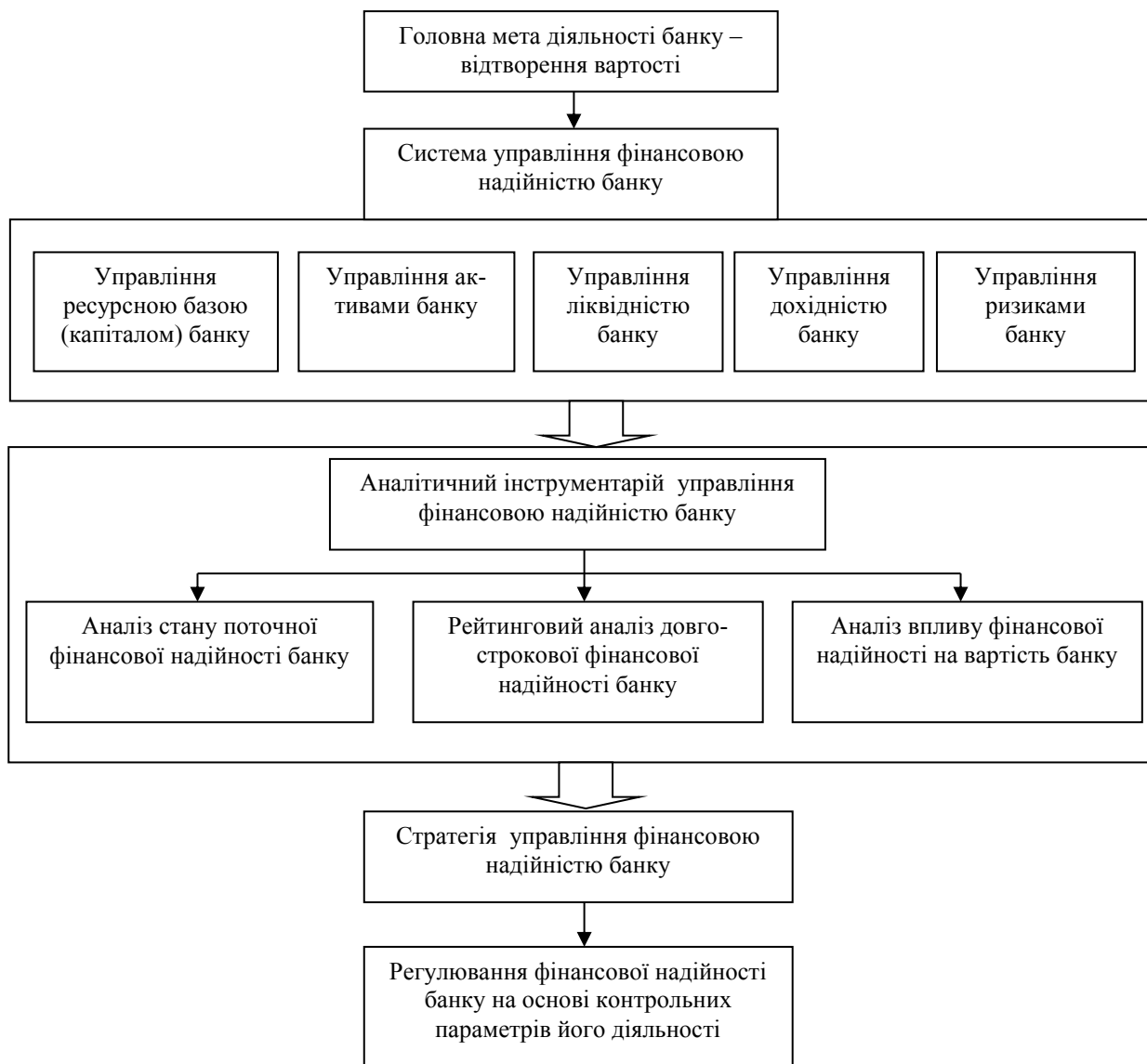


Рис. 1. Концепція управління фінансовою надійністю банку

Джерело: розроблено авторами

Значущість управління активами банку в системі управління фінансовою надійністю підсилюється рядом обставин: по-перше, активи відображають вартісні та продуктивні характеристики банку і його ринкові можливості; по-друге, вони схильні до численних ризиків, що впливають на фінансовий результат діяльності банку; по-третє, вони виконують ряд важливих функцій, забезпечуючи ліквідність і прибутко-

вість банку. Крім того, активи підтримують довіру клієнтів до банку, переконують кредиторів у фінансовій спроможності кредитної організації і в можливості розпоряджатися наданими ними коштами. Активи забезпечують умови для організаційного зростання кредитної організації і розробки нових активних операцій, послуг, програм і технологій.

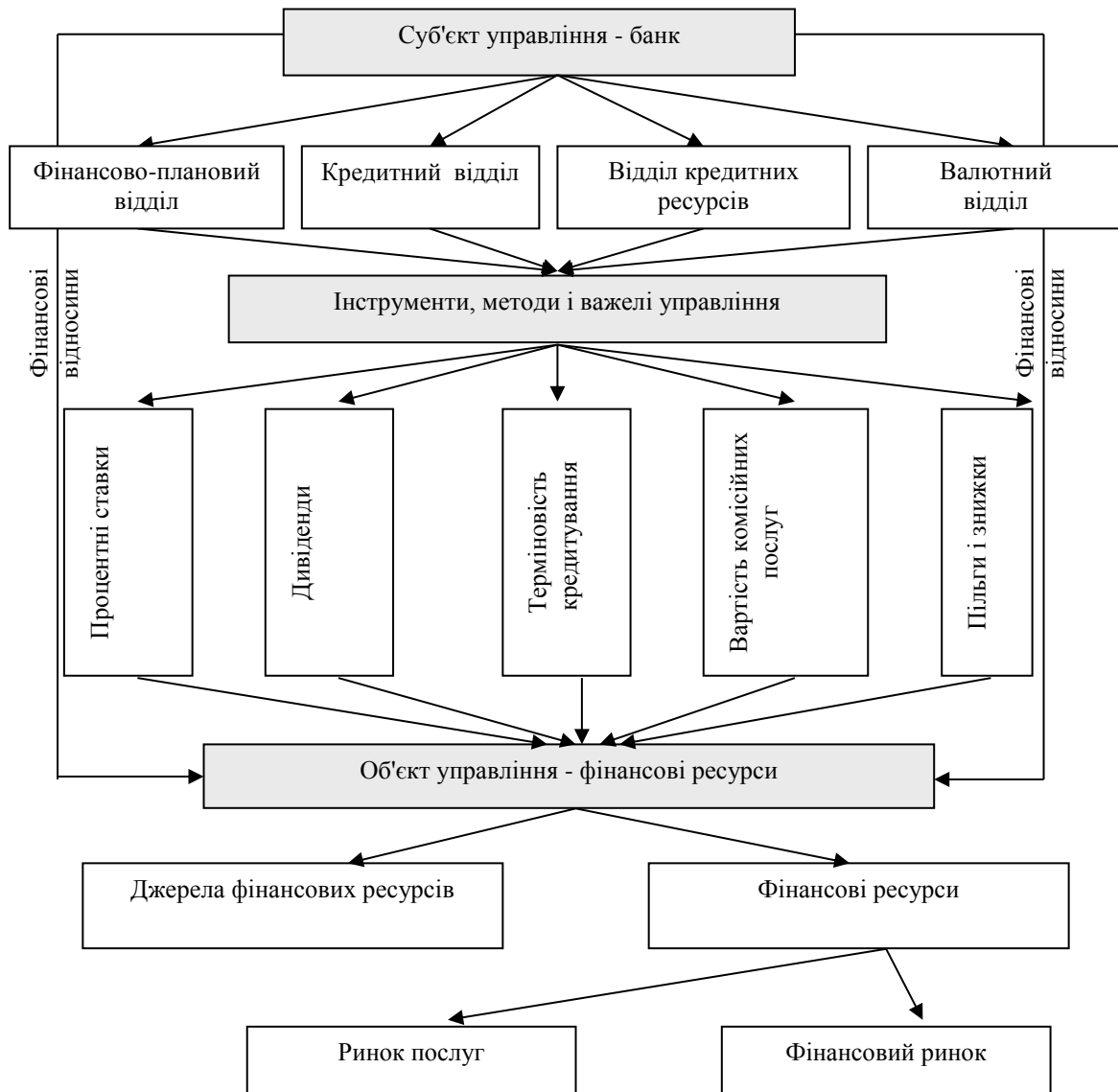


Рис. 2. Механізм управління ресурсною базою банку

Джерело: розроблено авторами

Процес ухвалення рішень в сфері управління активами банку включає наступні етапи (рис. 3). Експертами аналізується баланс на початок дня і визначаються мінімально необхідні залишки по касі та кореспондентським рахункам в інших банках. Дані можуть бути отримані з аналізу планованого відтоку коштів. Таким чином визначається сума тимчасово вільних коштів, що підлягають розподілу. Далі розглядаються варіанти вкладення коштів (видача кредитів, купівля цінних паперів). Аналізуються заявки на кредити і фільтруються неприйнятні варіанти залежно від сту-

пеня ризику. У практиці регіональних банків майже не застосовується принцип "премії за ризик", оскільки позичальник, що має намір не повернути кредит, легше піде на вищу процентну ставку. Таким чином не вдасться компенсувати втрати по деякій частині високоризикованих кредитів підвищеною прибутковістю інших, тому кредити видаються тільки свідомо надійним позичальникам з тривалою кредитною історією і під якісне забезпечення. Процентна ставка за кредитами однієї групи терміновості практично однакова.



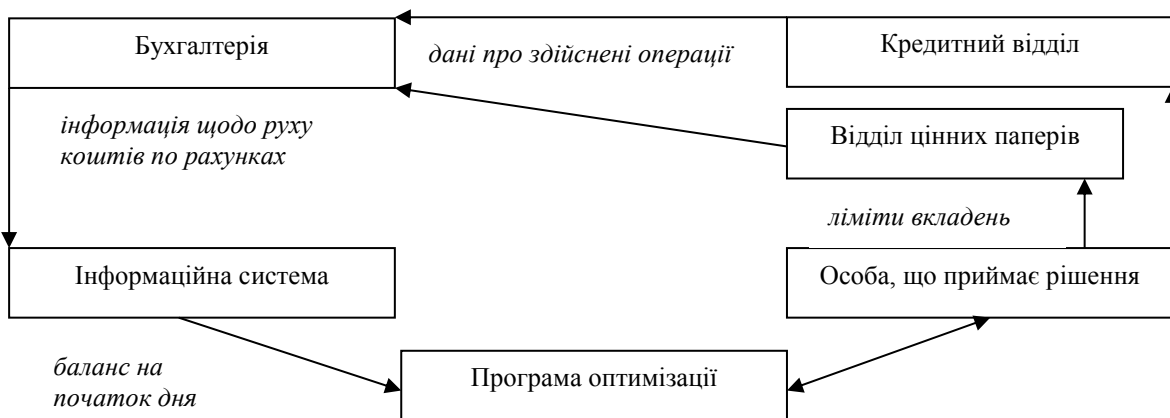


Рис. 3. Організаційна схема функціонування процесу оптимального управління активами банку

Джерело: розроблено авторами

Розроблена модель легко адаптується до ситуації видачі кредитів за умови різного рівня ризику. Для цього достатньо присвоїти кредитам кількісні оцінки ризику, ввести параметр середньозваженого кредитного ризику банку і використовувати його як обмеження або критерій оптимізації. Далі аналізуються можливості вкладення коштів в цінні папери. Для врахування специфічних ризиків по кожному виду цінних паперів можливе застосування спеціалізованих методів, що дають деяку кількісну оцінку ризику цінних паперів (наприклад,  $\beta$ -коефіцієнт). Обмеження на вкладення в кредити визначаються обсягом прийнятних кредитних заявок, обмеження на вкладення в інші види активів можуть визначатися експертним шляхом або обмеженням загальної величини ризику по цих активах. Після формулювання обмежень дані вводяться в програму оптимізації, вибираються критерії, на інші показники накладаються обмеження і запускається процес оптимізації. Таким чином, розроблена модель оптимізації є досить універсальною, що дозволяє їй адаптуватися до специфіки врахування ризику окремих видів активів.

Ліквідність займає особливе місце в забезпеченні фінансової стійкості комерційного банку. Практика показує, що випереджаючим чинником послаблення фінансової надійності банку є наявність ускладнень у виконанні зобов'язань або задоволенні потреб клієнтів в нових продуктах і послугах. Ці проблеми можуть бути наслідком короткочасної незбалансованості грошових потоків або свідчити про більш серйозні причини, обумовлені незадовільною якістю активів,

нестійкістю ресурсної бази, незабезпеченістю прибутками витрат банку. У зв'язку з цим при проведенні аналізу фінансової надійності банку необхідно з'ясувати стан його ліквідності для задоволення поточних і перспективних вимог і зобов'язань.

Рівень прибутковості банку є важливою складовою його фінансової надійності. Це пов'язано передусім з тим, що рентабельна діяльність банку є умовою зростання капітальної бази банку: нерозподілений прибуток є елементом власного капіталу, прибуток використовується для формування резервного фонду і приросту статутного капіталу, рентабельність кредитної організації робить її привабливою для інвесторів. Власний капітал, виконуючи захисну і оперативну функції, є базою фінансової надійності банку.

В умовах невизначеності управління фінансовою надійністю орієнтовано на підтримку балансу між ризиком в процесі ухвалення рішення та отриманням нових ділових можливостей для збільшення вартості банківського бізнесу. Здатність вищого керівництва банку ефективно управляти ризиками значною мірою підвищує міцність банку і, відповідно, його надійність для клієнтів. Ефективна система управління ризиками забезпечує гнучкість системи управління фінансовою надійністю банку та адаптивність до змінних умов її функціонування. Система управління ризиками є сполучною ланкою між ресурсами і операціями банку. Вона визначає можливість використання певних обсягів ресурсів для здійснення конкретних операцій.



Аналітичний інструментарій управління фінансовою надійністю банку охоплює аналіз стану поточної і довгострокової фінансової надійності банку та аналіз впливу фінансової надійності на вартість банку.

Аналіз стану поточної фінансової надійності банку передбачає використання методів факторного аналізу балансової звітності сукупності банків-аналогів для виявлення найбільш суттєвих чинників фінансової надійності (величина банку, обсяг прибутку, державні боргові зобов'язання) та класифікації банків на надійні та ненадійні.

Рейтинговий аналіз довгострокової фінансової надійності банку здійснюється з позицій дотримання обов'язкових нормативів в умовах невизначеності банківської системи шляхом порівняння фінансової надійності банку з показниками сукупності інших кредитних організацій з використанням математичного інструментарію порядкових (бінарних) відношень.

Аналіз впливу фінансової надійності на вартість банку здійснюється на основі системи показників діяльності банку і окремих його підрозділів, впливаючи на які можна домогтися зростання вартості банку. Отримана величина ринкової вартості банку є основним чинником в процесі ухвалення рішення про залучення додаткових ресурсів та інвестицій в банк з метою його подальшого розвитку, підвищення ефективності управління банком, а також для визначення його подальшої стратегії, спрямованої на збільшення ринкової вартості банківського бізнесу.

Пріоритетними напрямками стратегії управління фінансовою надійністю банку є стратегія формування і розміщення фінансових ресурсів, стратегія фінансової діяльності, стратегія розвитку і стратегія фінансової стійкості банку. Вибір фінансової стратегії здійснюється за такими критеріями: чистий процентний дохід та чистий непроцентний дохід.

Інструментом механізму забезпечення фінансової надійності банків є контрольні параметри їх діяльності. Контрольні параметри діяльності банків – це актуальні нормативно-орієнтовані показники, характеристики операцій і станів банків, які використовуються для оцінки їх відповідності встановленим цілям, вимогам, рекомендаціям, а також для ухвалення рішень наглядового і управлінського характеру. Нормативна орієнтованість відповідає перспективі стандар-

тизації, визначеної Базельськими документами як напрям розвитку системи оцінок діяльності банків. Основними відмінними рисами системи контрольних параметрів діяльності банків є принципи норми, трансформації обмежень в мету, пріоритетів і критеріїв регулятивного і наглядового характеру, урахування специфіки банківської діяльності та функціональна призначеність оцінок для ухвалення рішень.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Фінансова надійність банку є фундаментальним чинником розвитку і конкурентоспроможності банку. Вона є інтегрованою характеристикою фінансового стану банку, довіри акціонерів, клієнтів, персоналу та контрагентів за рахунок демонстрації ринкової позиції і стійкості в порівнянні з конкурентами. Концепція управління фінансовою надійністю банку охоплює інструменти комплексного управління її складовими елементами: ресурсною базою (капіталом), активами, ліквідністю, дохідністю і ризиками банку. Результати аналізу надійності банку є підставою для розробки стратегії розвитку банку. Контрольні параметри є важливим елементом системи забезпечення надійності банку, що відображає якість управління і ступінь виконання стратегічних завдань.

Подальші дослідження передбачають розкриття пріоритетних напрямів механізму регулювання і контролю фінансової надійності банку в умовах невизначеності ринкової економіки.

### Література

1. Корнієнко О. В. Шляхи підвищення фінансової надійності комерційних банків [Електронний ресурс] / О. В. Корнієнко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Матійчук Л.П. Особливості статистичного оцінювання надійності банківських установ / Л.П. Матійчук // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – Випуск 5. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2010. – С. 133–136.
3. Меренкова О. В. Використання байєсівського аналізу як методу оцінки надійності комерційних банків / О. В. Меренкова, В. В. Колдовський // Математичні моделі та інформаційні технології в сучасній економіці : монографія / під редакцією д-ра екон. наук, проф.





А. О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 132–143.

4. Пошивалова О. В. Рух іноземного капіталу та проблема оцінки надійності інвестиційної привабливості комерційних банків / О. В. Пошивалова, В. П. Пошивалов // Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. – 2011. - № 2. – С. 120-125.

5. Самородов Б. В. Альтернативний підхід до аналізу надійності банку як етапу управління фінансовим розвитком [Електронний ресурс] / Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2011. - №7 – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/inek/2011\\_7/238.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_7/238.pdf)

### References

1. Korniyenko O. V. Shlyakhy pidvyshchennya finansovoyi nadiynosti komertsyynkh bankiv [Elektronnyy resurs] / O. V. Korniyenko. – Rezhym dostupu: <http://www.nbu.gov.ua>.

2. Matychuk L.P. Osoblyvosti statystychnoho otsynuvannya nadiynosti bankiv-s'kykh ustanov / L.P. Matychuk // Zbirnyk naukovykh prats' kafedry ekonomichnoho analizu

**Костырко Р. А., Шпаковская Н. И.**

**Управление финансовой надежностью банка: концепция, механизм, контрольные параметры**

Определены существенные характеристики финансовой надежности банка и факторы влияния на нее. Выделены основные составляющие концепции управления финансовой надежностью банка: управление ресурсной базой, активами, ликвидностью, доходностью и рисками банка. Приведено авторское видение механизма управления ресурсной базой банка. Предложен подход к организации оптимального управления активами банка. Особенное внимание уделяется аналитическому инструментарию управления финансовой надежностью банка. Обоснована система контрольных параметров управления финансовой надежностью банка для формирования информационной базы принятия решений.

*Ключевые слова:* банк, финансовая надежность, управление, концепция, механизм, контрольные параметры.

**Kostyrko R., Shpakovskaya N.**

**Management financial reliability of bank: conception, mechanism, control parameters**

Substantial descriptions of financial reliability of bank and factors of influence are certain on her. Basic making conceptions of management financial reliability of bank are distinguished: management a resource base, assets, liquidity, profitableness and risks of bank. Authorial vision over of mechanism of management the resource base of bank is brought. Offered approach to organization of optimal management the assets of bank. The special attention is spared to the analytical tool of management financial reliability of bank. The system of control parameters of management financial reliability of bank is reasonable for forming of informative base of making decision.

*Keywords:* bank, financial reliability, management, conception, mechanism, control parameters.

**Рецензент:** Чиж В. І. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік та аудиту» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ.

**Reviewer:** Chizh V. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of Accounting and Auditing Department Volodymyr Dahl East Ukrainian national university, Luhansk, Ukraine.

*e-mail:* vera-chizh@yandex.ru

Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu. – Vypusk 5. – Ternopil': «Ekonomichna dumka». – 2010. – С. 133–136.

3. Merenkova O. V. Vykorystannya bayveys'koho analizu yak metodu otsinky nadiynosti komertsyynkh bankiv / O. V. Merenkova, V. V. Koldovs'kyu // Matematychni modeli ta informatsiyi tekhnolohiyi v suchasniy ekonomitsi : monohrafiya / pid redaktsiyeyu d -ra ekon. nauk, prof. A. O. Yepifanova. – Sumy : UABS NBU, 2007. – S. 132–143.

4. Poshyvalova O. V. Rukh inozem-noho kapitalu ta problema otsinky nadiyno-sti investyt - iynoyi pryvablyvosti komertsyynkh bankiv / O. V. Poshyvalova, V. P. Po-shyvalov // Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrainy. Ser. : konomika. – 2011. - № 2. – S. 120-125.

5. Samorodov B. V. Al'ternatyvnyy pidkhid do analizu nadiynosti банку як етапу управлін - ya finansovym rozvytkom [Elektronnyy resurs] / Vseukrayins'kyu nauково-vyrobnychyy zhurnal «Innovatsiyina ekonomika». – 2011. - №7 – Rezhym dostupu: [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/inek/2011\\_7/238.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_7/238.pdf)

Стаття подана 15.04.2014 р.